

Силабус
навчальної дисципліни
Джерелознавство
2025-2026 навчальний рік

Освітня програма: Історія

Спеціальність: В9 Історія та археологія

Галузь знань: В Культура, мистецтво та гуманітарні науки

Рівень вищої освіти: для здобувачів першого рівня вищої освіти

Викладач (і)	Людмила ЗОЛОТАР, Юрій ФЕДОРИК, Олексій КОРОТКИЙ
Посилання на сайт	https://bdpu.org.ua/teachers/zolotar-lyudmyla-mykolayivna/ https://bdpu.org.ua/teachers/fedoryk-yurij-volodymyrovych/ https://bdpu.org.ua/teachers/korotkyj-oleksij-viktorovych/
Контактний тел.	0667966342
Е-mail викладачів:	zolotar_lyuda@ukr.net yv_fedoryk@bdpu.org.ua ov_korotkyi@bdpu.org.ua
Графік консультацій	в online режимі з використанням дистанційних технологій Zoom, середа 14:35-15:55

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів/ годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	звітність
3/90	10	10	70	екзамен

Семестр: осінній

Мова навчання: українська

Ключові слова: джерело, аналіз, інтерпретація, архів, документ, історичний контекст, достовірність, критичний підхід, примітки, методика дослідження, речові джерела, зображальні джерела, писемні джерела, джерела особистого походження.

Мета та предмет курсу: дати системні знання про основні поняття джерелознавства, сформувані вміння аналізувати ці поняття в системі різних загальнонаукових парадигм; висвітлити взаємозв'язки і взаємовпливи окремих видів історичних джерел; виробити навички джерелознавчого аналізу і синтезу історичних джерел та їх комплексів, виявити закономірності їх еволюції; навчити використовувати історичні джерела в професійній діяльності істориків. Предметом курсу є вивчення методів та засобів

аналізу історичних джерел, їхньої критичної оцінки, інтерпретації та використання їх в дослідницькій роботі.

Компетентності та програмні результати навчання: фахові:

ФК 5. Здатність відшукувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).

ФК 6. Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.

Результати навчання:

ПРН 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.

ПРН 2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН 3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.

ПРН 4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.

ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.

ПРН 6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.

ПРН 7. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.

ПРН 8. Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки.

ПРН 10. Застосовувати сучасні методики у процесі популяризації історії та археології, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності.

ПРН 11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.

ПРН 12. Здійснювати комунікацію з професійних питань з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот.

ПРН 13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

ПРН 14. Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології.

ПРН 16. Вміти застосовувати цифрові інструменти для освітньої діяльності й наукових досліджень в галузі історії та археології.

Зміст курсу:

Змістовий модуль 1. Вступ до курсу «Джерелознавство»

Тема 1 Основні етапи розвитку джерелознавчих знань.

Тема 2. Структура історичного джерелознавства.

Тема 3. Поняття історичного джерела.

Тема 4. Класифікація історичних джерел.

Змістовий модуль 2. Основні поняття методології джерелознавства

Тема 5. Методологічні принципи джерелознавства.

Тема 6. Методи джерелознавства.

Змістовий модуль 3. Джерелознавча критика.

Тема 7. Поняття, структура та завдання джерелознавчої критики.

Тема 8. Аналітична критика джерел. Синтетична критика джерел.

Змістовий модуль 4. Методика аналізу історичних джерел

Тема 9. Методика пошуку, опрацювання і використання історичних джерел.

Тема 10. Методика датування історичних фактів.

Тема 11. Методика локалізації історичних фактів.

Тема 12. Методика ідентифікації особистості.

Змістовий модуль 5. Речові та зображальні джерела

Тема 13. Речові джерела.

Тема 14. Зображальні джерела.

Змістовий модуль 6. Усні та писемні джерела.

Тема 15. Усні джерела.

Тема 16. Писемні джерела.

Змістовий модуль 7. Архівні установи України.

Тема 17. Архівні установи України.

Методи навчання: За джерелами передачі й характером сприйняття інформації Словесні: пояснення, розповідь, лекція, бесіда Наочні: ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження. Практичні: вправи, практичні роботи, дослідні роботи. За основними дидактичними завданнями, які необхідно вирішувати на конкретному етапі навчання: методи оволодіння знаннями, формування умінь і навичок, застосування отриманих знань, умінь і навичок. За характером пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемного викладу, частково-пошукові, дослідницькі.

Методи стимулювання навчальної діяльності: метод навчальної дискусії.

Методи контролю і самоконтролю у навчанні: метод усного контролю, метод письмового контролю; метод тестового контролю.

Методи навчання: виконавчий; репродуктивний (відтворюючий); продуктивно-практичний; частково-пошуковий; пошуковий.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять): Вивчення навчальної дисципліни «Джерелознавство» передбачає підготовку до семінарських занять, опрацювання основної та додаткової літератури, виконання завдань передбачених навчальним планом. Здобувачі зобов'язані дотримуватися дедлайнів визначених для виконання усіх видів письмових робіт з курсу. **Політика відвідання занять** є складовою навчального процесу. Передбачається, що студенти відвідають в повному обсязі лекції і практичні заняття з «Джерелознавство». Добувачі інформують викладачку про неможливість відвідати заняття. **Політика академічної доброчесності:** передбачається, що при підготовці до практичних занять, роботі з джерелами інформації, будуть відсутні всі види академічного плагіату та здобувачі будуть дотримуватися наукової етики, слідуючи положення Кодексу доброчесності університетської спільноти https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2025/11/kodeks_dobrochesnosti_universytetskoyi_spilnoty_bdpu1.pdf. **Політики використання ГШІ**, то послуговуючись університетським положення https://bdpu.org.ua/wpcontent/uploads/2025/09/polityka_vykorystanny_a_shtuchnogo_intelektu_v_osvitnomu_proczesi_berdyanskogo.pdf при підготовці до практичних занять дозволено часткове використання ШІ для структурування матеріалу, підготовки презентацій, перекладання джерел з інших мов, забороняється копіювання та генерація неправдивих фактів, забороняється використовувати в контрольованому середовищі під час проведення іспиту.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність: освітні платформи інтерактивної взаємодії у форматі відео-конференції ZOOM, Google Meet; віртуальне навчальне середовище Moodle університету, що містить навчально-методичний комплекс дисципліни для ефективної взаємодії, самоосвіти та контролю освітніх результатів здобувачів; Google-сервіси (Keep, документи, презентації, форми, чат, календар, диск); ноутбук Asus Vivobook15X M3504Y Notebook PC; мультимедійний проектор Optima GT 1080e; екран; окуляри віртуальної реальності.

Система оцінювання та вимоги: оцінювання знань студентів з навчальної дисципліни «Джерелознавство» здійснюється згідно «Положення про оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти БДПУ» <https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2025/05/pro-ocziynyvannya-navchalnyh-dosyagnen-zdobuvachiv-vyshhoi-osvity-u-bdpu.pdf> та

шляхом проведення заходів, які включають поточний контроль: відбувається за результатами виконання самостійних робіт (опрацювання літератури та першоджерел, конспектування першоджерел, написання рефератів, написання есе, складання презентацій тощо) та підсумкового контролю в формі екзамену наприкінці семестру з урахуванням відвідування занять, виступів на семінарських заняттях, якості самостійної навчальної роботи. Рівень навчальних досягнень студентів оцінюється за 100-бальною шкалою.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Система оцінювання та вимоги: оцінювання знань студентів з навчальної дисципліни «Джерелознавство» здійснюється шляхом проведення заходів, які включають поточний контроль: відбувається за результатами виконання самостійних робіт (опрацювання літератури та першоджерел, конспектування першоджерел, написання рефератів, написання есе, складання презентацій тощо) та підсумкового контролю в формі екзамену наприкінці семестру з урахуванням відвідування занять, виступів на семінарських заняттях, якості самостійної навчальної роботи. Рівень навчальних досягнень студентів оцінюється за 100-бальною шкалою.

Система оцінювання та вимоги: внутрішня університетська 100-бальна шкала. **Система оцінювання та вимоги:** Оцінювання навчальних досягнень здобувачів здійснюється відповідно до Положення про порядок оцінювання знань здобувачів у Бердянському державному педагогічному університеті.

Підсумковий рейтинг з навчальної дисципліни – це сума рейтингової оцінки за результатами поточної успішності здобувачів вищої освіти (сума балів за поточну роботу на практичних заняттях та балів за самостійну роботу) і рейтингової оцінки за результатами семестрового екзамену.

За **весь курс** здобувач отримує **максимум 100 балів (підсумкова оцінка)**. До їх складу входять:

60 балів – поточний контроль успішності (включно з рубіжним контролем і контролем самостійної роботи);

40 балів – підсумковий контроль (екзамен).

Таблиця 1. Максимальна вага поточного та підсумкового контролю у балах

Вид контролю	Максимальна вага поточного та підсумкового контролю в балах	Підсумкова оцінка
Поточний контроль		100
Практичні заняття	40	
Самостійна робота	20	
Підсумковий контроль		
Екзамен	40	

Розподіл набраних здобувачем балів під час практичних занять
Оцінювання здобувачів відбувається за шкалою 1-7 балів за всі види роботи:

1 = F (критично низький рівень)

2 = FX (незадовільно з можливістю перескладання)

3 = E (задовільно)

4 = D (задовільно+)

5 = C (добре)

6 = B (добре+)

$$7 = A \text{ (відмінно)}$$

Здобувач отримує оцінки за роботу на кожному практичному занятті та плюс за виконання завдань з самостійної роботи.

Формула переведення балів за практичні заняття

$$N_{\text{практ}} = (A \div B) \times 40$$

Де:

$N_{\text{практ}}$ = остаточні бали за практичні заняття (максимум 40)

A = сума всіх балів, отриманих здобувачем на практичних заняттях

B = максимально можлива сума балів на практичних заняттях (100 балів)

40 = максимальна кількість балів, що зараховується за практичні заняття згідно таблиці розподілу

Формула переведення балів за самостійну роботу

$$N_{\text{сам}} = (C \div D) \times 20$$

Де:

$N_{\text{сам}}$ = остаточні бали за самостійну роботу (максимум 20)

C = сума всіх балів, отриманих здобувачем за самостійну роботу

D = максимально можлива сума балів за самостійну роботу (100балів)

20 = максимальна кількість балів, що зараховується за самостійну роботу згідно таблиці розподілу

Таблиця 2. Розподіл набраних здобувачем балів під час підсумкового контролю

Види робіт	Кількість набраних балів			
	F – FX	E – D	C – B	A
Екзамен:				
Теоретичні питання (2)	5	10	15	20
Практичне завдання	5	10	15	20
Максимальна кількість набраних балів	10	20	30	40

Підсумкова оцінка є сумою балів, набраних за весь курс навчання та під час екзамену (60+40=100) та вираховується за національною шкалою та шкалою ЄКТС.

Таблиця 3. Внутрішня університетська шкала оцінювання

Шкала оцінювання, що використовується в університеті	Шкала оцінювання ЄКТС
90-100	A
78-89	B
65-77	C
58-64	D
50-57	E
35-49	FX (з можливістю повторного складання)

Узагальнені критерії оцінювання:

- «А», 90–100 балів – здобувач вищої освіти виявляє особливі творчі здібності, уміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, уміє використовувати набуті компетентності для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування й нахили;

- «В», 78–89 балів – здобувач вищої освіти вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи й задачі в стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна;

- «С», 65–77 балів – здобувач вищої освіти вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, у цілому самостійно застосовувати її на практиці, контролювати власну діяльність, виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок;

- «D», 58–64 бали – здобувач вищої освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання й розуміння основних положень; із допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих;

- «E», 50–57 бали – здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні (обсяг набутих компетентностей здобувача відповідає мінімальним критеріям);

- «FX», 35–49 балів – здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу (до 20 %);

- «F», 1–34 бали – здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання й відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів.

Педагогічний контроль за навчально-професійною діяльністю студентів здійснюється в таких формах:

а) поточний контроль відбувається за результатами виконання самостійних робіт (опрацювання літератури та першоджерел, конспектування першоджерел, написання есе, підготовка доповідей, письмові відповіді на проблемні запитання, складання презентацій тощо);

б) оцінка за залік виставляється наприкінці семестру на основі підсумкового контролю з урахуванням відвідування занять, виступів на семінарах, якості виконання самостійної навчальної роботи.

Підсумковий рейтинг з навчальної дисципліни це сума рейтингової оцінки за результатами поточної успішності здобувачів вищої освіти (сума балів за поточну роботу на семінарських заняттях, балів за самостійну роботу).

Здобувач допускається до модульного контролю за умови виконання всіх семінарських завдань і завдань самостійної роботи.

Список рекомендованих джерел

Основна

1. Бездрабко В. В. Розвиток науки про документ у XIX ст.: візії теорії і практики. URL: https://www.libr.dp.ua/text/uij_2011_1_9.pdf
2. Бездрабко В. В. Сучасні історичні студіювання документа. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/4925/10-Bezdrabko.pdf?sequence=1>
3. Богдашина О.М. Джерелознавство історії України: Теорія, методика, історія: навчально-методичний посібник. Вид. 2-е. Харків, 2005. 192 с.
4. Воронов В.І. Джерелознавство історії України. Курс лекцій. Дніпропетровськ, 2003. 336 с.
5. Історичне джерелознавство: підручник/ Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С.Ф. Павленко та ін. Київ, 2002. 488 с.
6. Історичне джерелознавство: підручник / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С.Ф. Павленко та ін. Вид 2-ге. Київ, 2016. 502 с.
7. Калакура Я. Історичне джерелознавство. Київ, "Либідь", 2017, 512 с.
8. Комарніцький О. Б. Джерелознавство історії України: навчально-методичний посібник для студентів історичних факультетів. Вид. 2-ге, доопрацьований. і перероб. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2014. 165 с.
9. Макарчук С. Джерелознавство історії України. Курс лекцій. Львів, 2008. 512 с.
10. Макарчук С. Писемні джерела з історії України. Курс лекцій. Львів, 1999. 351 с.

Допоміжна

11. Антонович В. Лекції з джерелознавства. Острог, Нью-Йорк, 2003. 382с.
12. Багалій Д. І. Вибрані праці: У 6 т. Харків, 1999. Т.2: Джерелознавство та історіографія історії України. К., 2001. 660 с.
13. Бездрабко В. В. Початки кліометричних досліджень документів у зарубіжній та українській історичній науці // Історичні науки. Наукові праці. Київ: 2009. Т. 100. Вип. 87. С. 130-134.
14. Богдашина О. М. Джерелознавство історії України: теорія, методика, історія. Харків; Тарбут Лаам, 2005. С. 54-111.
15. Ганжуров Ю. С. Кількісні методи в історичних дослідженнях: досвід і деякі питання методики. *Український історичний журнал*. 1994. № 4. С. 30-40.
16. Гребцова І. С. Контент-аналіз як метод вивчення періодичної преси. Розвиток історичного мислення як засіб формування особистості, її інтелекту та творчих здібностей. *Праці Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Одеса, 1999. С. 116-123.

17. Джерелознавство історії України: Довідник / Під ред. М.Я. Варшавчика. Київ, 1998. 212 с.
18. Джерелознавство історії України: Конспект лекцій, методичні рекомендації, плани практичних занять / Укладач Г. М. Скорейко. Чернівці, 2003. 140 с.
19. Конончук І. М. Джерелознавство: навчально-методичний посібник. Ніжин, 2004. 88 с.
20. Литвиненко М. А. Джерела історії України XVIII ст. Харків, 1970. 204 с.
21. Лукашевич О. А., Манжул К. В. Хрестоматія з теоретичного джерелознавства: навчальний посібник. Кіровоград, 1998. 780 с.
22. Підгаєцький В. В. Основи теорії та методології джерелознавства з історії України XX століття. Дніпропетровськ, 2001. 392 с.

15. Інформаційні ресурси

23. Писемні джерела з історії України. – Режим доступу: <http://www.google.com.ua>
24. Джерела особового походження. – Режим доступу: www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_6_2011/11.pdf
25. Усні й письмові джерела історії України. – Режим доступу: gufer.net/history/677-usn-y-pismov-dzherela.html
26. Мемуари сучасників як джерело з історії Української революції. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pviu/2009_4/2.pdf
27. Сага про Хервер: джерело з історії України часів нашестя гунів. Писемні джерела з історії України. – Режим доступу: chtyvo.org.ua/authors/.Pysemni_dzherela_z_istorii_Ukrainy/
28. Мицик Ю. Джерела з історії національно-визвольної війни українського народу середини XVII століття. – Режим доступу: www.history.org.ua/?litera&id=8120&navStart=10
29. Історичні джерела та їх використання. – Режим доступу: www.history.org.ua/?termin=DyplomatsluzhbaKhmelnycykogo
30. www.history.org.ua/index.php?termin=InstGrushevskogoNAN...
31. Археографічні комісії України. – Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/starozytnosti.blogspot.com/2012/08/blog-post_29.html